

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Proměny obchodního práva a mezinárodního práva soukromého v legislativě a judikatuře. Zpráva z kolokvia

V pátek 19. října 2018 se na půdě Právnické fakulty Univerzity Karlovy v rámci projektu specifického vysokoškolského výzkumu (SVV)¹ uskutečnilo kolokvium na téma *Proměny obchodního práva a mezinárodního práva soukromého v legislativě a judikatuře*.

Kolokvium zahájil akademický pracovník katedry obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy a zároveň hlavní řešitel projektu *doc. JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.*, jenž přivítal přítomné vystupující i hosty z řad širší odborné veřejnosti a poděkoval jim za jejich dosavadní práci v rámci výzkumného projektu. Poté předal slovo *prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc.*, vedoucí katedry obchodního práva, která představila jednotlivé účastníky i harmonogram kolokvia. To bylo již tradičně rozděleno do dvou bloků, a sice na blok obchodního práva a blok s příspěvky zaměřenými na obor mezinárodního práva soukromého.

Jako první vystoupil *Mgr. Jan Flídr*, interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, a to s vystoupením na téma *Reorganizační plán jako nástroj řešení sporů mezi společníky kapitálové společnosti (o vytěsnění společníka a zákona o obchodních korporacích v insolvenčním řízení)*.

Hned v úvodu autor poukázal na aplikační potíže při řešení nepřekonatelných rozporů mezi společníky postupem dle § 93 písm. c) z. o. k., neboť obchodní korporace zmítaná spory mezi společníky se mnohdy nachází ve stavu hrozícího úpadku. Tehdy je však řešení sporů mezi společníky podle úpravy zákona o obchodních korporacích neuspokojivé, neboť dříve, než soud rozhodne o zrušení společnosti s likvidací, se společnost v úpadku zpravidla ocitne. Autor jako alternativní řešení prezentoval postup, ve kterém je na majetek obchodní korporace zahájeno insolvenční řízení pro její hrozící úpadek a jako způsob řešení hrozícího úpadku navržena reorganizace, přičemž reorganizační plán předvídá změnu zakladatelského dokumentu, podle níž se společníkem stane jediný ze spořících se společníků. K zahájení takovéto strategické insolvence (*strategische Insolvenz*) dochází přesto, že vše nasvědčuje tomu, že kapitálová společnost nejen na začátku, ale také na konci insolvenčního řízení bude s to všechny své splatné dluhy uhradit.

Pomocí empirických metod autor dále poukázal, že zahajuje-li dlužník proaktivně insolvenční řízení vybaven předjednaným reorganizačním plánem, může doba od zahájení insolvenčního řízení do schválení reorganizačního plánu činit méně než sto dní. Účastníci sporu proto mohou být silně motivováni řešit rozpory mezi společníky právě prostřednictvím insolvenčního řízení. Jelikož pak nepřekonatelné rozpory mezi společníky jsou stejně relevantní příčinou hrozícího úpadku jako příčiny ryze ekonomické, není § 93 písm. c) z. o. k. ustanovením speciálním, které by bránilo řešení sporů mezi společníky pomocí insolvenčního řízení.

Na závěr svého příspěvku autor zdůraznil, že navrhovatel je při sestavování reorganizačního plánu omezen mantinely insolvenčního zákona. Především je nutné dodržet princip rovnosti insolvenčních věřitelů, za které jsou považováni i společníci společnosti.

¹ Projekt katedry obchodního práva Právnické fakulty UK na téma *Proměny obchodního práva a mezinárodního práva soukromého v legislativě a judikatuře* (SVV č. 260 362).

Reorganizační plán proto může předvídat, že společníkem bude do budoucna jediný ze spořících se společníků; všem společníkům však musí být zachována stejná možnost stát se takovým jediným společníkem společnosti. Jako vhodné řešení se proto nabízí upravit v reorganizačním plánu klauzuli označovanou jako „texaský rozstřel“, podle níž případně podíl tomu ze společníků, který nabídne za podíly zbylých společníků nejvyšší nabídku.

Druhá v pořadí vystoupila *Mgr. Lucie Slavíková*, interní doktorandka Právnické fakulty Univerzity Karlovy, s příspěvkem *Princip proporcionality hlasů akcionáře k počtu jím vlastněných akcií*.

První část byla věnována vymezení principu proporcionality, který bývá označován jako zásada *one share, one vote*. Tato zásada vychází z myšlenky, že akcionáři jako reziduální vlastníci společnosti jsou nejlépe povoláni k rozhodování ve věcech společnosti, neboť případná rozhodnutí v neprospěch společnosti se negativně odrazí i na hodnotě jejich účasti. Aby tato motivace akcionářů byla funkční, musí být jejich vliv na rozhodování společnosti proporcionalní k velikosti účasti ve společnosti. Zatímco v některých právních řádech je tento princip výslovně vyjádřen v zákoně (např. Francie, Estonsko či Česká republika do rekodifikace soukromého práva), v jiných zemích bývá vyjádřen v kodexech *corporate governance* (např. Německo, Švédsko a od letošního roku i v tuzemsku).

Druhá část příspěvku se zabývala instituty prolamujícími princip proporcionality (tzv. CEMs – *Control-Enhancing Mechanisms*), jejichž cílem bývá uzamknout kontrolu uvnitř společnosti. Mezi tyto nástroje lze zařadit především akcie s násobnými hlasovacími právy. Vystupující představila tři možné přístupy k tomuto druhu akcií – i) zákaz akcií s násobnými hlasovacími právy (např. Německo, Rakousko či Estonsko), ii) stanovení maximálního násobku hlasů (např. Francie, Švýcarsko či Japonsko) a iii) povolení vydávání těchto akcií bez zákonného limitu (např. USA, Velká Británie či Česká republika). Upozornila také na další nástroje prolamující princip proporcionality, mezi něž lze řadit akcie bez hlasovacího práva, hlasovací stropy (*voting caps*), pyramidové struktury společností, zlaté akcie, akcionářské dohody a další.

Závěrem autorka zhodnotila, že by princip proporcionality měl představovat základní princip českého akciového práva. *A priori* přitom nelze instituty, které tento princip prolamují, považovat za nevhodné. Mělo by nicméně dojít k nastolení limitů široce pojímané smluvní autonomie, např. prostřednictvím stanovení maximálního násobku hlasů v případě akcií s násobnými hlasovacími právy. V opačném případě je zapotřebí spolehnout se na korektiv dobrých mravů či veřejného pořádku, které však nemají ostré hranice a musí být obezřetně posuzovány v jednotlivých případech.

První blok příspěvku završil se svým příspěvkem s názvem *Přednostní právo na podíl na zisku spojené s prioritní akcií* *Mgr. Bc. Daniel Lála*, interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

V úvodu upozornil, že právní úprava vymezuje prioritní akcie prostřednictvím přednostního práva na některém z majetkových práv uvedených v § 278 odst. 1 z. o. k. Dále rozebral dosavadní názory české právní teorie na povahu přednostního práva na podíl na zisku spojeného s prioritní akcií. Uvedl, že standardně je přednost vnímána jako vyšší podíl na zisku. Kromě toho bývá přednost chápána i jako určitá forma časové priority. Konkrétní příklady časové přednosti však česká právní teorie nezmiňuje. Již za účinnosti obchodního zákoníku však odmítla, že by přednostní právo mohlo být vyjádřeno poměrem ke jmenovité hodnotě akcií, neboť by takové určení bylo v rozporu se zákazem úrokových akcií. Rovněž se doktrína postavila negativně k možnosti, aby přednostní právo spočívalo pouze v časové prioritě, pokud by kmenoví i prioritní akcionáři obdrželi stejně vysoký podíl na zisku.

Následně vystupující upozornil na chápání prioritních akcií v angloamerické právní kultuře a v právních řádech německy mluvících zemí. V těchto jurisdikcích je přednostní právo standardně vnímáno jako časová priorita, přičemž výše přednostního práva je zpravidla předem přesně objektivně určena nebo objektivně určitelná. Typicky bývá vyjádřena pevnou částkou v eurech nebo v dolarech připadající na akcii nebo poměrem k jmenovité hodnotě akcie; přípustné jsou však i další způsoby vyjádření přednosti. Rovněž upozornil na několik možných způsobů dělení prioritních akcií: podle způsobu vyjádření přednosti, podle toho, na kterých částech zisku se prioritní akcionář podílí, či podle toho, zda má prioritní akcionář právo na doplacení nevyplacené části podílu na zisku.

V poslední části své prezentace se autor zabýval otázkou, zda je uvedené zahraniční chápání přednostního práva přenositelné do českého právního prostředí. Zejména si položil otázku, zda by forma přednosti vyjádřená poměrem ke jmenovité hodnotě akcie kolidovala se zákazem úrokových akcií. Dospěl k závěru, že nikoli, jelikož prioritní právo na podíl na zisku spojené s prioritní akcií je vždy závislé na hospodářských výsledcích společnosti. Zákaz úrokových akcií vnímá autor jako pravidlo, které konkretizuje zákaz vrácení vkladu společníku za trvání společnosti (§ 16 odst. 1 z. o. k.) a zamezuje nerespektování pravidel pro distribuci zisku (zejména § 350 z. o. k.), tj. chrání věřitele společnosti.

Po posledním vystoupení z prvního bloku proběhla diskuse k jednotlivým příspěvkům. Po ní zahájila druhou část kolokvia týkající se mezinárodního práva soukromého *doc. JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D.*, z katedry obchodního práva Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

První v pořadí vystoupil *JUDr. Dominik Králik*, interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, a to s příspěvkem na téma *Lex societatis a jeho pojetí v rakouském mezinárodním právu soukromém*.

Na počátku předestřel, že teorie mezinárodního práva společností rozlišuje dva základní hraniční určovatele, podle nichž se určuje právní osobnost právnické osoby a způsobilost jiné než fyzické osoby. Jedním z nich je princip inkorporace, který je zakotven i v ustanovení § 30 odst. 1 tuzemského zákona o mezinárodním právu soukromém. Podle něj se právní osobnost právnické osoby a způsobilost jiné než fyzické osoby řídí právním řádem státu, podle něhož vznikla. Tímto právním řádem se tedy řídí např. vznik a zánik právnické osoby, její obchodní firma nebo název, stejně tak vnitřní poměry právnické osoby, tedy vzájemné poměry společníků (členů) a poměry mezi společníky a právnickou osobou. Kritérium inkorporace je rovněž rozhodující pro posouzení ručení společníků za dluhy právnické osoby, stejně tak pro určení, kdo za právnickou osobu jako její orgán jedná.

Princip inkorporace pochází ze zemí systému *common law*, ale svého užití se postupně dočkal také v mnohých státech kontinentálního právního systému, mezi jinými i v České republice. Naopak v Německu, Polsku či Rakousku se stále uplatňuje princip sídla. Přes vzájemnou blízkost tuzemské a rakouské civilistiky tak stále existuje oblast, v níž se obě jurisdikce zásadním způsobem liší.

Autor dále podotkl, že zatímco princip inkorporace nebudí, co se souladu s evropským právem týče, žádné kontroverze, princip sídla ve své ryzí podobě je v příkrém rozporu se základní svobodou Evropské unie, a to svobodou usazování. Princip sídla totiž brání společnosti přesunout své skutečné sídlo do jiného členského státu, aniž by se změnilo rozhodné právo a byly tak „resetovány“ základní vztahy ve společnosti. Princip sídla také brání svobodné soutěži právních řádů a omezuje autonomii vůle zakladatelů, kteří nemají na výběr, do které jurisdikce společnost zařadí. Přesto se principu sídla rakouský zákonodárce nechce vzdát.

Následně se slova ujala *Mgr. Helena Skalská*, externí doktorandka Právnické fakulty Univerzity Karlovy, s vystoupením pojmenovaným *Určení rozhodného práva pro spotřebitelské smlouvy v kontextu rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ve věci C-191/15, Verein für Konsumenteninformation v Amazon EU Sàrl*.

V něm analyzovala závěry uvedeného rozsudku, jehož meritem bylo mj. posouzení ujednání o volbě práva jako nepřiměřeného ujednání podle směrnice Rady EU č. 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Soudní dvůr EU došel k závěru, že ujednání o volbě práva (práva státu, ve kterém má obchodník sídlo) je zneužívající klauzule v rozsahu, v němž uvádí spotřebitele v omyl, že se použije pouze právo, jež bylo stranami zvoleno, aniž by spotřebitele informovalo, že čl. 6 odst. 2 nařízení Řím I mu zaručuje ochranu, jež mu poskytuje právo státu, ve kterém má spotřebitel obvyklé bydliště.

Vystupující se nejprve negativně vymezila vůči informační povinnosti o existenci a účincích čl. 6 odst. 2 nařízení Řím I, jež Soudní dvůr EU rozsudkem zavádí. Zprvė vyžadování splnění této informační povinnosti postrádá jakýkoli právní základ, neboť informační povinnost není stanovena nařízením Řím I, ani uvedenou směrnicí. Zadruhé je autorka názoru, že splnění informační povinnosti tak, jak je vymezena citovaným rozhodnutím, nebude příliš účinné. Pokud by spotřebitel byl informován o čl. 6 odst. 2 nařízení Řím I, ale nebyl by informován o konkrétních kogentních ustanoveních, jež mají být na základě čl. 6 odst. 2 nařízení Řím I aplikována, bez dalšího pátrání by stejně nevěděl, jaká jsou jeho práva, respektive jaká ochrana mu bude poskytnuta. Neúčinnost této metody ochrany spotřebitele může být podložena také některými poznatky o chování spotřebitelů z oblasti behaviorální psychologie (informační zahlcení či optimistická předpojatost – optimistický bias) či z oblasti ekonomické analýzy práva (racionální apatie). Lze tak soudit, že spotřebitel si dané informace buď ani nepřečte, nebo jim nebude přikládat při činění rozhodnutí o uzavření smlouvy větší váhu. Současně vystupující upozornila, že pokud soud takovou povinnost pro spotřebitelské smlouvy zavedl, není důvod neaplikovat informační povinnost ohledně možného omezení aplikace zvoleného práva rovněž na spotřebitelské smlouvy, které do rozsahu čl. 6 nařízení Řím I nespádají. Nabízelo by se informování např. o omezení dle čl. 3 nařízení Řím I či o relevantních imperativních normách. Dané totiž také může ovlivnit podobu rozhodného práva.

V druhé části svého vystoupení se autorka zabývala problematičným výkladem samotného čl. 6 odst. 2 nařízení Řím I, neboť se z některých formulací rozsudku může zdát, že Soudní dvůr EU nepovažuje předmětné ustanovení za reprezentanta tzv. preferenčního přístupu (*preferential law approach*), který vychází ze zajištění minimálního standardu ochrany spotřebitele, nýbrž se naopak domnívá, že kogentní ustanovení práva státu, ve kterém má spotřebitel obvyklé bydliště, se použijí vždy a srovnání právních řádů proto není nutné. Rozsudek nicméně postrádá detailnější odůvodnění, a tak si lze úvahy vedoucí k některým závěrům mnohdy jen domýšlet.

Kolokvium se svým příspěvkem s názvem *Paralelní obchod s léčivými přípravky* zakončila studentka Právnické fakulty Univerzity Karlovy *Aneta Bernardová*.

Prezentující popsal příčiny paralelního obchodu v rámci EU, tedy především rozdílnou cenu léčiv v jednotlivých státech, která motivuje k exportu léčivých přípravků distributory. Takové obchody jdou často proti zájmům samotných výrobců. Ti se však kvůli institutu vyčerpání práv duševního vlastnictví nemohou reexportům bránit. Sám institut paralelních exportů je umožněn jednotným vnitřním trhem EU, konkrétně článkem 35 Smlouvy o fungování Evropské unie. Prezentující se následně věnovala problémům, které s sebou paralelní obchod přináší, tedy zejména nedostatku léčiv v exportních státech,

mezi které se řadí Česká republika. Následně popsala i relevantní judikaturu Soudního dvora EU, např. případy *Boehringer a Ferring*.

Ve druhé polovině svého příspěvku se autorka zaměřila na nedávné a plánované změny v české legislativě týkající se reexportů. Popsala veřejnoprávní regulaci, která umožňuje zakázat distributorům vývoz některých léčiv. Tato regulace vstoupila v účinnost v roce 2017 s cílem omezit negativní dopady reexportů, konkrétně nedostupnost léčiv způsobenou jejich vývozem do zahraničí. Podle zmíněné novely Státní ústav pro kontrolu léčiv průběžně monitoruje dostupnost léčivých přípravků a v případě hrozícího nedostatku na území ČR informuje Ministerstvo zdravotnictví. To následně vytváří formou opatření obecné povahy seznam léčiv ohrožených nedostatkem. Distributor, který má v úmyslu vyvézt přípravek na tomto seznamu uvedený, je povinen o svém záměru informovat Ministerstvo zdravotnictví, které může dle aktuální situace takový vývoz zakázat. Tato novela však dosáhla kýženého efektu pouze ve velmi malé míře.

Svůj příspěvek autorka zakončila kritikou navrhované novely zákona o léčivech, v níž má přibýt dodatek zavádějící tzv. slovenský model, který kopíruje úpravu nedávno přijatou na Slovensku. Podle něj by mohl export provádět pouze subjekt s povolením výrobce. Vzhledem k tomu, že reexporty obecně poškozují ekonomické zájmy výrobců, je jasné, že ti by povolení vydávali zřídka, pokud vůbec. Fakticky by tak došlo k zákazu reexportů. To je podle prezentující v rozporu s principem jednotného vnitřního trhu EU. Ten sice umožňuje množstevní omezení vývozu z důvodu ochrany veřejného zdraví, avšak pouze nediskriminačně. Prezentující se navíc domnívá, že důvody k omezení reexportů nejsou dostatečné. Je sice pravda, že roční objemy vyvážených léčiv dosahují v České republice hodnoty přes 5 mld. Kč. Avšak počet léčiv, která jsou v důsledku reexportů na našem území nedostupná, se počítá na jednotky. Zvážit je proto třeba všechna hrozící úskalí, která z plánované novely zákona o léčivech mohou plynout.

Po skončení debaty k příspěvkům druhého bloku kolokvia *doc. JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.*, poděkoval všem vystupujícím a ocenil jejich odbornou připravenost. Poděkování patří také Právnické fakultě Univerzity Karlovy, na jejíž půdě se kolokvium uskutečnilo.

Petr Tomášek*

Inspirativní svět polských právních klinik. Zpráva z právnické konference k 20 letům právních klinik na Varšavské univerzitě

Již druhé číslo *Právníka* z roku 2018 přineslo zprávu o tom, že Poláci oslavili dvacetileté výročí otevření první právní kliniky, tj. právní poradny, ve které pod vedením učitelů poskytují právní rady studenti práv.¹ Činí tak bezplatně a v rámci svého studia a samotná skutečnost, že tento způsob právního vzdělání vydržel jako typicky nepovinná součást studia celé dvě dekády, ukazuje jeho přínosnost pro studenty. Zpětnovazební dotazníky

* Mgr. Petr Tomášek, Ph.D., katedra obchodního práva, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: tomasekp@prf.cuni.cz

¹ Pojem „právní klinika“ v tomto textu používáme v užším než běžně používaném významu, a proto k němu také synonymně používáme výraz „právní poradna“. Mezi právní kliniky bývají tradičně řazeny nejen právní poradny na právnických fakultách, jako je tomu v případě Polska (tzv. „*life-client clinics*“), ale i další podoby prakticky orientované výuky práva: právní poradny v jiných institucích (např. neziskových organizacích, nemocnicích, obecních úřadech), odborné stáže či praxe v právních institucích, simulované soudy či moot courtly nebo Street Law programy.